

برنامه‌ریزی و طراحی خیابان با رویکرد آموزه‌های هنر ایرانی-اسلامی

چکیده

خیابان‌ها فضاهای عمومی شهر هستند که ساختار شهرها را شکل می‌دهند و برخی از آن‌ها به‌مثابه فضای شهری عمل می‌کنند و نیازمند توجه مدیران، مسئولان، برنامه‌ریزان و طراحان شهری هستند. احداث خیابان‌های جدید در بافت قدیم یا جدید شهرها، تعریض خیابان‌ها و نگهداری از آن‌ها؛ موجب ایجاد چالش‌های متنوع در جنبه‌های مختلف شهر می‌شود. هدف از انجام این پژوهش بررسی مبانی و اصول طراحی خیابان شهری و بیان راهکارهایی برای ارتقای کیفیت خیابان‌های شهری با تمسک بر آموزه‌های اسلامی و فرهنگ و هنر ایرانی است. جمع‌آوری اطلاعات موردنیاز از طریق مشاهده، برداشت‌های میدانی و مطالعات اسنادی و تحلیل اطلاعات و داده‌ها، به کمک بهره‌گیری از روش‌های تحلیلی و توصیفی، مستندسازی و تحلیل گرافیکی صورت گرفته است. کیفیت شهرها وابسته به کیفیت خیابان‌ها هستند و کیفیت خیابان‌ها نیز برآمده از جزئیات خیابان‌ها هستند. برای ارتقای کیفیت شهرها می‌توان کیفیت فضاهای شهری از جمله خیابان‌ها را افزایش داد. این تحقیق به بیان شاخص‌های تأثیرگذار بر روی کیفیت خیابان‌ها می‌پردازد و آن‌ها را به پنج دسته کلی که عبارت‌اند از: عملکردی، زیباشناختی، زیست‌محیطی، آموزه‌های اسلامی و فرهنگ ایرانی تقسیم می‌کند. اطلاع از جهان‌بینی، اقلیم، نیازها و فرهنگ مردم هر شهر برای برنامه‌ریزی و طراحی خیابان شهری واجد اهمیت است. در این نوشتار شاخص‌های بسیاری بیان شدند که همگی آن‌ها در طراحی، نگهداری و ارتقای خیابان‌های موجود مؤثر هستند.

اهداف پژوهش:

۱. تدوین اصول طراحی و برنامه‌ریزی خیابان شهری با بهره‌گیری از آموزه‌های اسلامی و فرهنگ ایرانی.
۲. ارائه نمونه راهکارهای پیشنهادی برای برنامه‌ریزی، طراحی و برخورد با خیابان شهری باتوجه‌به آموزه‌های اسلامی و فرهنگ ایرانی.

سوالات پژوهش:

۱. شاخص‌های مؤثر در برنامه‌ریزی، طراحی و مدیریت خیابان شهری باتوجه‌به آموزه‌های اسلامی و فرهنگ ایرانی چیست؟
۲. نمونه راهکارهای پیشنهادی برای برنامه‌ریزی، طراحی و برخورد با خیابان شهری باتوجه‌به آموزه‌های اسلامی و فرهنگ ایرانی چیست؟

کلیدواژه‌ها: خیابان شهری، آموزه‌های اسلامی، فرهنگ ایرانی، طراحی شهری.

مقدمه

رشد و توسعه روزافزون شهرهای ایران به خصوص بعد از سال ۱۳۰۰، موجب ایجاد خیابان‌های جدید در بافت قدیم شهرها، ایجاد خیابان‌های جدید در بافت خالی پیرامون شهرها برای توسعه‌های آتی و همچنین تعریض خیابان‌های قدیمی‌تر برای پاسخگویی بهتر شده است. در رابطه با ایجاد خیابان‌های جدید در بافت قدیم شهرها می‌توان مثال‌های بی‌شماری را برای شهرهای ایران آورد که در بین سال‌های ۱۳۰۰ تا ۱۳۲۰ بسیار ملاحظه می‌شود. البته امروزه نیز خیابان‌کشی‌هایی نظیر آن دوران به چشم می‌خورد. در رابطه با ایجاد خیابان‌های جدید در بافت خالی پیرامون شهرها برای توسعه‌های آتی، سابقه آن برمی‌گردد به نیم‌قرن پیش و آغاز طرح‌های جامع و تفصیلی در ایران که این قبیل خیابان‌کشی‌ها عموماً در این طرح‌ها دیده می‌شوند. همچنین تعریض خیابان‌های قدیمی برای پاسخگویی بهتر سال‌هاست که در حال انجام است و این تعریض‌ها نیز معایب بسیاری دارد که در علم شهرسازی مخالفان پرشماری نیز دارد. تجملاتی‌شدن و بهره‌گیری از ظواهر، طرح‌ها و برندهای غربی، چهره خیابان‌ها را بیش از پیش غربی ساخته و از خیابانی که انتظار می‌رود واجد خصایص اسلامی باشد و خالق فضاهای ذکر و نمود ایرانی داشته باشد، بیشتر فاصله می‌گیرد. حال اگر این خیابان شهری گام به سوی غفلت و تجمل‌گرایی بردارد، می‌تواند آسیب‌های جبران ناپذیری را بر ایدئولوژی و فرهنگ شهروندان شهرهای ایران که برگرفته از مفاهیم و ارزش‌های اسلامی و ایرانی است، وارد کند. به نظر می‌آید نقطه اشتراک دیگری که در شهرهای ایران رخ نمایی می‌کند، نبود توجه لازم به حرکت انسان در خیابان و تمرکز بر ترافیک وسایل نقلیه است.

به نظر می‌رسد مصالح غیروومی، کالبد عاریه از غرب، فقدان فضاهای ذکر و بی‌توجهی به حضور انسان موجب شده تا خیابان‌های شهرهای امروز ایران حال و وضع مطلوبی نداشته باشند. حتی خیابان‌های مطلوبی که در گذشته به وجود آمده‌اند و دارای جداره‌ها و مصالح مطلوب و بومی بوده و به نحوی برنامه‌ریزی و طراحی شده‌اند که در آن‌ها فضاهای ذکر نمود دارند، گام در جهت امیال و اغراض اقتصادی و مالی سرمایه‌گذاران و مالکان نهاده و آن ویژگی‌های مطلوب را از دست داده‌اند. همچنین زمانی که فردی در خیابان‌های شهرهای مختلف ایران قدم می‌زند، تفاوت‌های محسوسی را مشاهده نمی‌کند. این تفاوت‌ها می‌تواند در مصالح به کار رفته در جداره‌های خیابان شهری و یا خود خیابان شهری باشد. این‌طور به نظر می‌رسد که شهرهای امروز ایران بدون هیچ برنامه‌ی خاصی برای نماهای خیابان‌های شهری، به سمت الگوهای سلیقه‌ای رفته و جداره‌های خیابان‌های شهری با آشفتگی روبه‌رو می‌شوند و این موضوع در حالی است که اکثر شهرهای ایران دارای الگوها، مصالح، طرح‌ها و هنرهای بومی خود هستند و می‌توان اکنون نیز همچون ادوار گذشته از این پتانسیل‌های بومی بهره جست. البته باید اذعان داشت که این پژوهش به دنبال ارائه الگو برای طراحی خیابان‌های شهری نخواهد بود و در راستای تدوین اصول و مبانی برای برنامه‌ریزی و طراحی خیابان‌های شهری مبتنی بر آموزه‌های اسلامی و فرهنگ ایرانی، گام برمی‌دارد.

امروزه خیابان یکی از اصلی‌ترین عناصر شهری است که به دنبال برخی ضرورت‌ها از جمله مسیر حرکت سواره و پیاده بودن، در بر داشتن اماکن و فعالیت‌های مختلف تجاری و تفریحی در مجاورت خویش و تبلیغاتی که به هر

حال درباره فضای شهری و عمومی بودن آن ترویج می‌شود، توجهی در خور را طلب می‌نماید. این توجه وقتی تشدید می‌شود که غرض پاسخگویی به نیازهای متنوع کسانی که در خیابان حضور می‌یابند با رعایت ویژگی‌های فرهنگی و بومی آنان باشد. به این ترتیب است که تقلید الگوها و به‌کار بستن اصول و معیارهای بیگانه نمی‌تواند خلق خیابان‌های ایرانی را به‌دنبال داشته باشد. تحقیق حاضر بر آن است تا باتوجه به مبانی فکری و فرهنگی اسلامی و ایرانی اصولی را تدوین کند که با استناد بر آن‌ها بتوان معیارهای طراحی مطلوب خیابان ایرانی را به انجام رساند. در طراحی خیابان‌های جدید به ساده‌ترین موضوعاتی که در سال‌های دور مورد توجه بوده‌اند، توجهی نمی‌شود و مسئولان، برنامه‌ریزان و طراحان شهری از آن‌ها غافل هستند. جهت‌گیری قطعات حاشیه نسبت به خیابان، کاربری‌ها و فعالیت‌ها، نقش و عملکرد خیابان، اتصال، ارتباط و همجواری با خیابان‌های هم‌عرض و هم‌نقش پیرامون؛ از جمله موضوعاتی هستند که در خیابان‌های جدید نادیده گرفته می‌شوند. پژوهش درباره احداث خیابان‌های جدید از اهمیت و ضرورت فراوانی برخوردار است، زیرا با ادامه فرآیند کنونی در مورد احداث خیابان‌های جدید (چه در بافت قدیم و چه در بافت جدید)، بر مشکلات شهرها رفته‌رفته افزوده خواهد شد و برای شهروندان دغدغه خاطر به‌وجود خواهد آمد. تعریض خیابان‌ها مسئله‌ای است که شهرهای امروز با آن دست به‌گریبانند. تعریض خیابان‌ها، جداره‌های قدیمی و تاریخی خیابان‌ها را که نزد مردم دارای ارزش و هویت هستند، از بین می‌برد و جداره‌های جدید هم نیازمند گذشت زمان بسیاری هستند تا صاحب هویت شوند. همچنین نگهداری و ارتقای خیابان‌های موجود یکی از موضوعات بسیار مهم پیش روی مدیریت شهری است.

روش تحقیق این نوشتار، توصیفی تحلیلی است؛ جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز به صورت کتابخانه‌ای و میدانی و از طریق بررسی اسنادی و مشاهده و تحلیل اطلاعات و داده‌ها، به کمک تحلیل محتوا و از طریق فرامطالعه ساختاری و فرامطالعه محتوایی صورت گرفته است و بدین‌صورت به دسته‌بندی و معرفی مبانی نظری و چارچوب نظری پژوهش پرداخته شده است. در ادامه و در قالب چارچوب نظری پژوهش نمونه راه‌کارهایی برای برنامه‌ریزی و طراحی پژوهش آورده شده است.

در حیطه این پژوهش و به‌طور مشخص خیابان شهری در سالهای اخیر پژوهش‌هایی صورت گرفته است. اخوان و همکاران در سال ۱۳۹۷ در مقاله‌ای با عنوان «ارزیابی تاثیر عوامل محیطی-کالبدی بر سرزندگی و کیفیت خیابان‌های شهری (مطالعه موردی: خیابان‌های نادر و انقلاب شهر ساری)»، عابدپور و طباییان در سال ۱۳۹۷ در مقاله‌ای با عنوان «ارزیابی مشخصه‌های مناظر طبیعی در خیابان‌های شهرهای اسلامی (بررسی تطبیقی سه خیابان در شهر ملاکا در مالزی و خیابان چهارباغ در شهر اصفهان)»، علی‌پور اصفهانی در سال ۱۳۹۷ در مقاله‌ای با عنوان تدوین مدل نظری مؤلفه‌های مؤثر بر سرزندگی اجتماعی خیابان (مورد مطالعه: خیابان تاریخی سپه، اصفهان)، علیزاده مقدم و همکاران در سال ۱۳۹۷ در مقاله‌ای با عنوان «بازطراحی مسیر عابر پیاده با رویکرد ارتقاء کیفیت حضورپذیری افراد در بافت تاریخی شهر یزد، نمونه موردی: پیاده‌روی خیابان فرخی شهر یزد»، سلیمانی و همکاران در سال ۱۳۹۶ در مقاله‌ای با عنوان «بررسی تاثیر طراحی شهری بر رفتار و اخلاق شهروندان (مطالعه موردی: خیابان‌های امام، مدرس و کاشانی ارومیه)»، حبیب‌زاده کوزه‌کنانی و عبدالله‌زاده‌طرف در سال ۱۳۹۵ در مقاله‌ای با عنوان «طراحی شهری خیابان در جهت ارتقاء حس مکان؛ مطالعه موردی: خیابان گلشن راز شبستر»، نقصان‌محمدی و دهقان در سال ۱۳۹۳ در مقاله‌ای با عنوان «بوم‌محوری در طراحی فضاهای شهری فراغتی در ایران، بررسی تطبیقی ابعاد و مؤلفه‌های سرزندگی در خیابان‌های قیام و دهم فروردین شهر یزد»، شهابیان و

پیرایه‌گر در سال ۱۳۹۲ در مقاله‌ای با عنوان «بررسی پایداری اجتماعی در دو خیابان مطهری و ۲۲ بهمن شهر رشت» و نقصان محمدی و همکاران در سال ۱۳۹۱ در مقاله‌ای با عنوان «طراحی فضای شهری بوم‌گرا در توسعه‌های جدید شهری: آشتی توسعه و پایداری با تأکید بر طراحی بوم‌گرا در خیابان‌های شهر یزد»؛ پژوهش‌هایی مرتبط با موضوع این نوشتار بیان کرده‌اند. در جدول ۲ میزان هم‌پوشانی شاخص‌های مطرح شده از سوی این پژوهشگران با شاخص‌های مطروحه از سوی نگارندگان آمده است.

نتیجه‌گیری

این پژوهش به دنبال ارائه الگو برای طراحی خیابان‌های شهری نبوده و در راستای تدوین اصول و مبانی برای برنامه‌ریزی و طراحی خیابان‌های شهری مبتنی بر آموزه‌های اسلامی و فرهنگ ایرانی، گام برمی‌دارد. به نظر می‌رسد در طرح‌ها و پروژه‌های شهری ایران، جای مطالعات و توجه به آموزه‌های اسلامی و فرهنگ ایرانی بسیار خالی است. فقدان مشارکت مردمی و بخش خصوصی در نوسازی و رونق‌بخشی به خیابان‌های شهری، یکی از مهم‌ترین دلایل ناموفق بودن و عدم استقبال عمومی از این فضاهای شهری است. عدم درک صحیح برنامه‌ریزان و طراحان شهری از هویت، ساختار کالبدی، آموزه‌های اسلامی و فرهنگ ایرانی موجب تضعیف فضاهای شهری جدید شهرها شده است. خیابان‌های شهری همچون ویت‌ترین شهرها بوده و شخصیت شهرها تا حد زیادی معطوف به خیابان‌ها بوده و حتی ممکن است برخی از خیابان‌ها بر روی هویت و شخصیت کشور ایران تأثیرگذار باشد. از اینرو نباید اجازه داد تا عده‌ای فرصت‌طلب برای سودی که امروز به آن می‌رسند؛ عقبه، میراث، هویت و شخصیت شهرها را نابود سازند. باید به آثار تاریخی و میراثی حاشیه خیابان‌ها در راستای حفاظت از آن‌ها و جلوگیری از هرگونه تخریب و از بین بردن این آثار توجه ویژه داشت. تخریب آثار گذشته و جدایی از هویت اصیل ایرانی اسلامی دست شهرها را برای تمایز و هویت‌مندی از سایر شهرها خالی می‌گذارد. ساختمان‌های بلند مرتبه و مرتفع در بسیاری از شهرهای بزرگ جهان وجود دارند و جاذبه‌ای برای مردم ندارند؛ در صورتی که ساختمان‌ها و بافت‌های تاریخی هر شهری منحصر به خود بوده و نمونه‌ای در هیچ کجای دنیا ندارند. اطلاع از جهان‌بینی، اقلیم، نیازها و فرهنگ مردم هر شهر برای برنامه‌ریزی و طراحی خیابان شهری بسیار مهم است. توجه نداشتن به نیازهای مردم در فضاهای شهری موجب به وجود آمدن کمبودها و کاستی‌هایی می‌گردد که این کمبودها صدمات سختی به فرهنگ و اعتقادات مردم خواهد زد. پس در پروژه‌ها و طرح‌های شهری بهتر است از آموزه‌های اسلامی و فرهنگ ایرانی بهره جست تا به فضاهای شهری مطلوب و فاخر دست یافت. خیابان مطلوب برای شهروندان ایرانی بهتر است علاوه بر اینکه کالبد آن منطبق بر آموزه‌های اسلامی و فرهنگ ایرانی باشد، روح آن نیز اسلامی و ایرانی باشد. صرف درست بودن کالبد می‌توان گفت تنها نفاق به دست آمده و با اصلاح روح و معنا می‌توان صداقت را در فضاهای شهری جاری ساخت.

فهرست منابع و مآخذ:

اخوت، هانیه؛ بزمانیان، محمدرضا و الماسی‌فر، نینا. (۱۳۹۳). شهرسازی و معماری سنتی در کشورهای اسلامی، چاپ دوم، تهران: انتشارات طحان.

انجمن برنامه‌ریزی شهری آمریکا. (۲۰۱۲). استانداردهای شهرسازی و طراحی، جلد چهارم، ترجمه: گیتی اعتماد، مصطفی بهزادفر و ساسان صالحی میلانی، چاپ دوم، تهران: انتشارات آذرخش.

برنامه اسکان مجدد انسانی سازمان ملل متحد. (۲۰۱۲). برنامه‌ریزی شهرهای پایدار: گزارش جهانی سکونتگاه‌های انسانی در سال ۱۳۸۸، ترجمه احسان مجیدی‌فرد، مشهد: انتشارات مرکز پژوهش‌های شورای اسلامی شهر مشهد.

بحرینی، سید حسین. (۱۳۹۱). فرآیند طراحی شهری، چاپ هشتم، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

بحرینی، سید حسین. (۱۳۹۰). تحلیل فضای شهری، چاپ هفتم، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

بندرآباد، علیرضا. (۱۳۹۰). شهر پایدار از مبانی تا معنا، چاپ اول، تهران: انتشارات آذرخش.

بنتلی، عین‌الک، آلن؛ مورین، پل؛ گلین، سو مک و اسمیت، گراهام، (۲۰۰۸). محیط‌های پاسخگو، ترجمه: مصطفی بهزادفر، چاپ چهارم، تهران: انتشارات دانشگاه علم و صنعت ایران.

بهزادفر، مصطفی. (۱۳۸۶). هویت شهر؛ نگاهی به هویت تهران، چاپ اول، تهران: انتشارات شهر.

پاکزاد، جهان‌شاه. (۱۳۸۹). مبانی نظری و فرآیند طراحی شهری، چاپ چهارم، تهران: انتشارات شهیدی.

پاکزاد، جهان‌شاه. (۱۳۸۸). راهنمای طراحی فضای شهری در ایران، چاپ چهارم، تهران: انتشارات شهیدی.

پاکزاد، جهان‌شاه. (۱۳۸۶). مقالات طراحی شهری، چاپ اول، تهران: انتشارات شهیدی.

پائومیر، سای. (۲۰۱۳). ایجاد یک مرکز شهری پرنشاط: اصول طراحی و تفریح شهری. ترجمه: مصطفی بهزادفر و امیر شکیبامنش، چاپ سوم، تهران: انتشارات دانشگاه علم و صنعت ایران.

توسلی، محمود. (۱۳۹۵). اصول و فنون طراحی شهری و فضاهای مسکونی در ایران. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

توسلی، محمود. (۱۳۸۸). طراحی شهری، هنر نوسازی شهر. چاپ اول، تهران: محمود توسلی.

تراوبریج، پیتر و باسوک، نینا. (۲۰۱۶). درختان در منظر شهری، ترجمه معصومه علیپور، چاپ اول، تهران: انتشارات دانشگاه تربیت معلم شهید رجایی.

راجرز، ریچارد. (۲۰۱۳). شهرهای پایدار برای سیاره‌ای کوچک. ترجمه: خسرو افضلیان، مشهد: انتشارات کتابخانه کسری.

رهنما، محمدرحیم. (۱۳۸۸). شناسایی نقاط ارزشمند شهری (مفاهیم، مبانی، نظریه‌ها و انواع ارزش‌های شهری). چاپ اول، مشهد: نشر جهاد دانشگاهی.

دهقان منشادی، مهدی. (۱۳۸۵). برجستگی‌های توسعه پایدار در شهر، چاپ اول، یزد: نشر مفاخر.

حبیبی، سید محسن. (۱۳۹۵). شرح روندهای کنونی معماری و شهرسازی در ایران امروز، چاپ سوم. تهران: دفتر انتشارات پژوهش‌های فرهنگی.

چپمن، دیوید. (۲۰۱۵). ایجاد محله‌ها و مکان‌ها در محیط ساخته شده بشر. ترجمه: شهرزاد فریادی و منوچهر طبیبیان، چاپ سوم، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

سعیدی‌نیا، احمد. (۱۳۸۳). کتاب سبز شهرداری‌ها، جلد چهارم، نظام مراکز شهری و فضاهای مسکونی، چاپ سوم، تهران: انتشارات سازمان شهرداری‌ها.

- سعیدنیا، احمد. (۱۳۷۸). کتاب سبز شهرداری‌ها، جلد اول، چاپ دوم، تهران: انتشارات سازمان شهرداری‌ها.
- سرور، رحیم؛ امینی، مهدی. (۱۳۹۲). تحلیل و ارزیابی تأثیر فرهنگی-اجتماعی ترافیک و حمل و نقل شهری، چاپ اول، تهران: انتشارات تپسا.
- سقط الاسلامی، عمیدالاسلام. (۱۳۹۴). نظریه‌های طراحی شهری، چاپ سوم، مشهد: انتشارات سخن گستر.
- سلطان‌زاده، حسین. (۱۳۸۹). فضاهای شهری در بافت‌های تاریخی ایران. چاپ چهارم، تهران: انتشارات رسام.
- شاهچراغی، آزاده. (۱۳۹۰). پارادایم‌های پردیس: درآمدی بر شناخت و بازآفرینی باغ ایرانی، چاپ دوم، انتشارات جهاد دانشگاهی، شعبه تهران.
- شورای برنامه‌ریزی شهر ابوظبی. (۲۰۱۳). ابوظبی در طرح ۲۰۳۰: طرح چارچوب ساختار شهری، ترجمه: مهندس شهرسازی و معماری شرکت طرح‌اندیشان شهر. (TASH). تهران: مهندسين شهرسازی و معماری انتشارات طرح اندیشان شهر (تاش).
- صالحی، اسماعیل. (۱۳۸۷). ویژگی‌های محیطی فضاهای ایمن شهری، چاپ اول، تهران: وزارت مسکن و شهرسازی، مرکز تحقیقات و مطالعات شهرسازی و معماری.
- طباطبایی، ملک. (۱۳۹۰). دیوارهای شهری و نقش آنها در کیفیت محیط. چاپ اول، تهران: انتشارات آرمان شهر.
- ضیافتی بافرست، عباس. (۱۳۸۷). اصول و ضوابط برنامه‌ریزی شهری در برج‌سازی، چاپ اول، مشهد: انتشارات سخن گستر و معاونت پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی مشهد.
- فرید تهرانی، سایه. (۱۳۹۰). ترس در فضای شهری، چاپ اول، تهران: انتشارات آرمانشهر.
- عمید، حسن. (۱۳۶۳). فرهنگ فارسی عمید، چاپ اول، تهران: مرکز نشر امیرکبیر.
- عندلیب، علیرضا. (۱۳۹۲). اصول نوسازی شهری؛ رویکردی نو به بافت فرسوده شهری، چاپ دوم، تهران: انتشارات آذرخش.
- کارمونا، متیو؛ هیث، تیم؛ آک، تانر و تیسیدیل، استیون. (۱۳۸۸). فضاهای عمومی فضاهای شهری، ابعاد مختلف طراحی شهری، ترجمه: فریبا قرایی، مهشید شکوهی، زهرا اهری، اسماعیل صالحی، تهران: انتشارات دانشگاه هنر.
- گلکار، کوروش. (۱۳۹۳). ایجاد مکان پایدار: تأملاتی در نظریه طراحی شهری، چاپ دوم، تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
- لانگ، جان. (۲۰۰۸). طراحی شهری، ترجمه: سید حسین بحرینی، چاپ دوم، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- مرکز مطالعات و تحقیقات شهری و معماری با همکاری معاونت پژوهشی و آموزشی مرکز. (۱۳۸۷). مجموعه نظریات و مباحث کارشناسی تدوین قانون جامع شهرسازی و معماری در ایران. (دومین کارگاه تخصصی)، چاپ اول، تهران: انتشارات مرکز مطالعات و تحقیقات شهری و معماری.
- مسعود، محمد و بیگ‌زاده شهرکی، حمیدرضا. (۱۳۹۲). افزودن بناها در بافت‌های تاریخی: اصول طراحی و ضوابط ارزیابی، چاپ اول، تهران: انتشارات آذرخش.

مشهدی‌زاده دهقانی، ناصر. (۱۳۹۳). تحلیلی بر ویژگی‌های برنامه‌ریزی شهری در ایران. چاپ دوازدهم، تهران: انتشارات دانشگاه علم و صنعت ایران.

مفیدی شمیرانی، سید مجید؛ کامران کسمایی، حدیث و مفیدی، محمدرضا. (۱۳۹۵). مسکن اجتماعی به‌عنوان نماد هویت، فرهنگ و پایداری. چاپ اول، تهران: انتشارات علم معماری سلطنتی.

معین، محمد. (۱۳۸۷). فرهنگ فارسی معین، فهیمه شهرابی، چاپ دوم، تهران: انتشارات نهال نویدان.

میثاقیان، غلامرضا. (۱۳۹۲). چهره‌ای زیبا از فرم و معنا (مقالاتی درباره مفاهیم اساسی شهر و معماری ایران)، چاپ اول، تهران: انتشارات آرمان شهر.

نقی‌زاده، محمد. (۱۳۹۵ الف). طراحی فضا و شهر شهری ایران (مبانی، اصول، معیارها و نمونه‌ها). تهران: انتشارات خورشید باران.

نقی‌زاده، محمد. (۱۳۹۵ ب). نظریه فضای زندگی پاک: شهر ایده‌آل اسلام. تهران: دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات.

نقی‌زاده، محمد. (۱۳۹۵ ج). شهر علوی (شهر ایده‌آل تحقق‌پذیر در جهان) چاپ اول، تهران: خورشید باران.

نقی‌زاده، محمد. (۱۳۹۵ د). نظریه فضای زندگی پاک: شهر ایده‌آل اسلام، چاپ اول. تهران: دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات.

نقی‌زاده، محمد. (۱۳۹۵ ه). شهر علوی (شهر ایده‌آل تحقق‌پذیر در جهان)، تهران: انتشارات خورشید باران.

نقی‌زاده، محمد. (۱۳۹۵ و). نقش مسجد در زندگی شهری مسلمانان، چاپ اول، تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی.

نقی‌زاده، محمد. (۱۳۹۳ ز). شهر زیبا، (اصول، عوامل و معیارها)، اصفهان: سازمان فرهنگی تفریحی شهرداری اصفهان.

نقی‌زاده، محمد. (۱۳۸۹ ح). تحلیل و طراحی فضای شهری (مبانی، تعاریف، معیارها و روش‌ها)، چاپ اول، تهران: نشر جهاد دانشگاهی.

واتسون، دونالد؛ پلاتوس، آلن جی و شیبلی، رابرت جی. (۲۰۱۰). مجموعه کامل استانداردهای طراحی شهری، ترجمه کیانوش ذاکر حقیقی، چاپ اول، تهران: انتشارات مرکز تحقیقات و مطالعات معماری و شهرسازی.

وزارت محیط‌زیست، حمل‌ونقل و مناطق / کمیسیون بریتانیا در معماری و محیط مصنوعی. (۲۰۰۸). براساس طرح: طراحی شهری در نظام برنامه‌ریزی: به‌سوی تجربه بهتر، ترجمه: رضا بصیری مؤدبی و علیرضا دانش، چاپ اول، تهران: انتشارات طحان.

ویتیک، آرنولد. (۲۰۱۲). زیبایی‌شناسی: از دایره‌المعارف شهرسازی، ترجمه: علی اصغر ملک افضلی، تهران: مؤسسه انتشارات علم معمار.

اصغری، ریحانه. (۱۳۹۵). «شهر فشرده (با کاربری‌های مختلط)، رویکردی نو به بهره‌وری انرژی در شهرها». دانش نما، (۳)، ۹۸-۱۰۴.

- اکبری، پرویز و داودی، البرز. (۱۳۹۴). «نقش پیاده‌مداری در ارتقای هویت رفتاری شهروندان در فضای شهر اسلامی (مطالعه موردی: خیابان فردوسی، سنندج)». فصلنامه مطالعات شهر ایرانی اسلامی (۲۰)، ۴۹-۵۹.
- اخوان، آرمین؛ صالحی، اسماعیل و طغیانی، شیرین، (۱۳۹۷). «بررسی تأثیر عوامل محیطی - کالبدی بر زیست‌پذیری و کیفیت خیابان‌های شهری (مطالعه موردی: خیابان نادر و انقلاب ساری)، مجله جغرافیا و پایداری محیطی (۲۷)، ۱۵-۲۹.
- ایران‌شاهی، ایو؛ گلنویی، محمود، (۱۳۹۶). «ارزیابی انطباق فضاهای شهری با شاخص‌های شهر دوستدار سالمند». مجله هوای شهر، (۳۰)، ۶۹-۸۲.
- حبیب‌زاده کوزه‌کنانی، سید جواد و عبدالله‌زاده طرف، اکبر. (۱۳۹۵). «طراحی شهری خیابان برای تقویت حس مکان. مطالعه موردی: خیابان گلشن راز شبستر». مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، (۲۵)، ۱۰۵-۱۲۴.
- سلیمانی، علیرضا؛ آفتاب، احمد، اسدی ایسیکن، مریم و مجنونی، علی، (۱۳۹۶). «بررسی تأثیر طراحی شهری بر رفتار و اخلاق شهروندان (مطالعه موردی: خیابان امام، مدرس و کاشانی ارومیه)». جغرافیای تحقیقات شهرسازی (۲)، ۲۸۹-۳۱۴.
- شهبان، پویان و پیرایگر، میلاد. (۱۳۹۲). «بررسی پایداری اجتماعی در خیابان مطهری و بهمن رشت». مجله معماری و شهرسازی آرمان شهر، (۱۱)، ۳۶۳-۳۷۲.
- عابدپور، الهه و طبائیان، سیده مرضیه. (۱۳۹۷). «بررسی ویژگی‌های منظر در خیابان‌های شهرهای اسلامی (مطالعه تطبیقی بین سه خیابان در شهر مالاکا مالزی و خیابان هاهر باغ اصفهان)». مجله معماری، (۳)، ۱۴-۱.
- عبدالهی، مهدی؛ قاسم‌زاده، بهنام و رهبری پور، کسری. (۱۳۹۲). «تأثیر نگاه بناها بر تصویر ذهنی شهروندان تبریزی (مطالعه موردی: خیابان تاریخی تربیت)». فصلنامه ایران‌شناسی اسلامی، (۱۱)، ۶۵-۷۱.
- علی‌پور اصفهانی، مریم؛ زمانی، بهادر و شاه‌یوندی، احمد. (۱۳۹۷). «تدوین الگوی نظری عوامل مؤثر بر زیست‌پذیری اجتماعی خیابان (مطالعه موردی: خیابان تاریخی سپه، اصفهان)». مجله علمی-پژوهشی مرمت و بازسازی ایران. معماری، (۱۵)، ۱۱۹-۱۳۵.
- علیزاده مقدم، سمیرا؛ ذاکریان، ملیحه و تشکری، بابک. (۱۳۹۷). «بازطراحی مسیر عابر پیاده با رویکرد ارتقای کیفیت حضور مردم در بافت تاریخی یزد، مطالعه موردی: پیاده راه خیابان فرخی یزد». مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، (۳۴)، ۱۳۳-۱۴۸.
- قربانی، نفیسه؛ اسدی کردشلی، قاسم و شریعتی، محبوبه. (۱۳۹۳). «بررسی تأثیرات طراحی روشنایی واحدهای تجاری در آلودگی نوری کلانشهرها». (مطالعه موردی خیابان جمهوری تهران)، فصلنامه هنرهای تجسمی نقش‌مایه، (۲۰)، ۵۱-۵۶.
- نقسان محمدی، محمدرضا و دهقان، فاطمه. (۱۳۹۳). «طراحی بوم در طراحی فضاهای اوقات فراغت شهری ایران، بررسی تطبیقی ابعاد و مؤلفه‌های سرزندگی در خیابان قیام و دهم فروردین یزد». فصلنامه مطالعات شهر اسلامی ایرانی (۱۶)، ۶۹-۵۵.

نقسان محمدی، محمدرضا؛ دهقان، فاطمه و منتظری، مرجان. (۱۳۹۱). «طراحی فضای شهری دوستدار محیط‌زیست در توسعه‌های نوین شهری: تطبیق توسعه و پایداری با تأکید بر طراحی دوستدار محیط‌زیست در خیابان‌های یزد». مجله شهری و معماری و بومی، (۲)، ۸۱-۹۸.

مجیدی، فاطمه سادات و تیموری، سیاوش. (۱۳۹۰). «مطالعه موردی خیابان چهارباغ برای بهبود دسترسی معلولان جسمی و جانبازان». مجله علمی-پژوهشی طب جناز، (۱۱)، ۳۶-۴۴.